

Саша Лозанова, Стела Ташева*
“ДРЕВНО” И “СЪВРЕМЕННО”
В НАЙ-НОВАТА ИРАНСКА АРХИТЕКТУРА (2000–2018)

Sasha Lozanova, Stela Tasheva
TRACKING “ANCIENT” AND “PRESENT” IN SAMPLES
OF LATEST IRANIAN ARCHITECTURE (2010–2018)

Abstract: The material culture of Persia (in architecture, design, arts) from Ancient and Middle Ages have been well known and deeply examined on a world level. However, this is far less true for the latest Iranian creative production. Therefore, the authors of the paper (historians of art and of architecture) are investigating some issues related to the visual and design features of the latest Iranian architecture. Here, we are exploring samples representative of the beginning of the 21st century, including both public (religious, secular) and residential buildings. Although partly limited by the availability of information (existing publications, translations from Farsi, etc.), our selection is based on:

- the originality of their design concept
- the final performance qualities
- the expression of an attitude towards the traditional and the world-wide artistic heritage.

The analysis of the chosen examples is based on their shape and stylistic character, most widely understood, including: their urban environment; the chosen volumes, proportions, silhouette, material, the play of colors, light and shadows, decorative elements, etc. The expected results are to illustrate the forms of interaction between the rich regional building environment and the universal architectural trends.

Keywords: Iran; recent architecture; 21st century; material heritage; author’s contributions; public architecture (cult and secular); residential buildings.

Увод. Както е известно, Иран е страна с древни традиции в материалната и духовната култура. В основата на нейната устойчивост и уникална специфика са множество фактори, вкл. географско местоположение, богат регистър на етноси и религии, постоянни контакти и взаимодействия със заобикалящите ги държави и цивилизации.

Съвременната иранска архитектура се опира на историческото наследство без да изоставя от новите тенденции на строителството и дизайна. В нашия доклад разглеждаме две основни линии (от периода 2000–2018 г.) опирайки се на понятията *древно* и *съвременно*.

С понятието *древно* означаваме използването на традиционните за Иран белези на архитектурата и дизайна, които са формирали тяхната идентичност. Към тях можем да включим:

- хармонизираното съотношение на обекта към градската среда;
- монументалното начало в използваните обеми, пропорции, силует;

* sashel@abv.bg
stelabt@gmail.com

- специфичните материали (особено керамика), характерни за региона;
- изборът на колорита, свързан както с природните особености (терен, климат, осветеност и т.н), така и с културните стереотипи;
- мястото, характерът и въздействието на светлината, в която се прилагат сложни фигури и съчетания на ярки, точкови източници;
- препратки към характерните ориенталски, вкл. мюсюлмански декоративни мотиви.

Взети поотделно белезите на архитектурата в древността характеризират множество архитектурни обекти, принадлежащи и към други географски региони – не само Иран. Белезите на местното, локалното, особеното и специфичното (според нас) се формират въз основата на едновременното наличие на изброеното по-горе в архитектурната структура. В този аспект някои регионални примери от миналото са добре известни на изследователите – иранисти обекти: входът на Синята джамия в Тебриз, Джамията Шах Чераг – Шираз (Фиг. 1, Приложение), таванът на Пазара в Язд и мн. др.

Под *съвременно* на свой ред разбираме онези явления, които са общо характерни за развитието на архитектурата в света днес, например: навлизането на нови материали, технологии, естетически принципи, култура на обитаване и пр.

Изследваният архитектурен материал в текста подбираме и разделяме в две групи: обществена и жилищна архитектура. Показаните примери са извлечени измежду данните за значителен брой реализирани в периода 2010-2008 г. проекти. Поради късия времеви отрязък, който се анализира, те са подредени по функция, но не и в хронологичен порядък. Техният избор за настоящия текст се мотивира от ярката им индивидуалност, високата естетическа изразителност, връзката им с с универсалните и регионалните художествени категории. Друг използван от нас принцип е представянето на отделния архитектурен образец да бъде и репрезентация на направление в съвременното архитектурно развитие.

Обществена архитектура: култови сгради. Първият ни пример е проектът за *Културен център „Имам Реза“* в Техеран, осъществен през 2012 г. от Студио Калаут.¹ Комплексът е с площ 7000 кв. м., и съдържа основно култово пространство, церемониална, изложбена зала, книжарница, библиотека и сервизни зони. Архитектите на Студио Калаут демонстрират впечатляващо използване на съвременната архитектурна пластика (модернизъм, брутализиъм), разгърнато в нейната силуетна изразителност. То се комбинира с изразен геометризиъм и прецизно разработени декоративни детайли.

Комплексният характер на *Центъра „Имам Реза“* е провокирал създаването на цялостен органичен облик, обединяващ модерността и традиционната (за подобни сгради) образност. Това проличава както в общото пространствено усвояване на абстрактните, динамични обеми на сградата, в избора на материалите и т.н., така и в декоративното им третиране. Взаимодействието на светлината и сянката, техният контраст и преливане обуславят мистичната атмосфера, пренасяща посетителя отвъд делника.

Отношението на обекта към градската среда и околните сгради съчетава две начала. От една страна, това е контрастът на образа му, изразен чрез монументалното начало, заложено в площадното разположение и избора на геометричните форми и силуета. От друга страна, в решението на комплекса присъства и стремежът за вписване в облика на кварталната застройка, разкрит от подобрите материали, цветове и особено от съобразената височина.

Друг забележителен култов обект – *Джамията „Вали-Ес-Ар“*, Техеран (2017) е дело на архитектите Реза Данешмир и Катрин Спиридоноф (Фиг. 2., Приложение). Първото възприятие на сградата и на пространствените ѝ решения отразяват майсторското съчетаване на различни

¹ Снимки и повече данни за обекта Imam Reza Complex, Enghelab St , Tehran, на Kalout Architect Studio могат да бъдат видяни на сайтовете: Imam Reza Complex, Archdaily.com, 2016 <https://www.archdaily.com/782352/imam-reza-complex-kalout-architect-studio> и Inhabitat.com, 2017 <https://inhabitat.com/the-brickwork-inside-this-spectacular-tehran-community-center-will-blow-your-mind/kalout-architect-studio-imam-reza-complex-c2>

съвременни международни стилове и тенденции: късен модернизъм, т.нар. флуидна архитектура, минимализъм и др. Отразената в този обект подчертана ерудиция и професионална култура на авторите, изисква отделен разгърнат анализ. Несъмнено е очарованието на екстериорното решение (мащаб, силует, пластически форми и материали) и в още по-голяма степен на вътрешното пространство. Авторите с еднаква вещина боравят с *празни*, монохромно решени плоскости, с дискретни орнаментални пана, с разнообразни *светлинни акценти*, осигурени от ритъма на отворите и динамичното присъствие на колони и рампи (Фиг. 3., Приложение).

Градоустройствено предизвикателство за архитектите е било непосредственото съседство със сградата на *Градския театър* (Фиг. 4., Приложение), построен през 1972 г.² Мащабният стил-ово-пластичен регистър на двата комплекса – култовия и театралния, е съпоставим. Тяхното визуално сравнение обаче е показателно за приликите и разликите в интерпретацията на универсалните и на традиционните (за Иран) архитектурни образи. Тези прилики и разлики са следствие на отделни етапи от общото архитектурно развитие в глобален план. Но те отразяват и неизбежните изменения в *естетиката* на две ирански архитектурни поколения (70те години на XX век – за *Театъра*; и началото на XXI век – за *Джамията „Вали-Ес-Ар“*).

Тук ще се спрем и на проекта за *Реконструкция на култова сграда в Кодс* от 2011 г., който обаче не е осъществен³. В него отново проличава отношението на иранските архитекти към местното културно наследство. Съществуващата на това място джамия в основната си част е изградена в духа на модернизма (вкл. кубизъм, брутализиъм). В облика на портала и връзката му с основния обем на сградата проличава и еkleктизъмът, характерен за втората половина на XX век.

Араш Техрани, авторката на проекта за реновация, предлага допълваща инсталация – „обличане“ на постройката с декоративни пана – странично и отгоре, но на разстояние от нея. Изборът на архитектурата за повтаряемите многоъгълни модули е съзнателна интерпретация на традиционната орнаментика от по-старата иранска и мюсюлманска архитектура и изкуство (каменни релефи, текстилни изделия и мн.др.) Съвременен акцент е уедреният мащаб на всеки един от повтарящите се идентични модули, спецификата на асиметричното им разположение, както и изборът на колорита.

Обществена архитектура: светски сгради. Въдъновението на иранските архитекти и дизайнери се разкрива и в множество светски здания и пространства. В случая с *Офис-сградата* на Некст Студио 2009 г. в град Явзин⁴ липсва директна заемка от традиционната иранска украса – като мотиви и орнаментика. Гледан отделно, екстериорът на сградата е добър образец на овладяния късен модернизъм: едри обеми, излъчващи рационалност и строгост, контрастни цветове, интригуващи пространствени пробиви в архитектурната материя, богато съчетаване на носещи и декоративни материали (тухла, бетон, метал, стъкло) в характерен растер⁵. На места в проекта на зданието са възможни паралели и с класическото – за XX век, архитектурно наследство на Лъо Корбюзие (1887–1965).

Интериорът обслужва добре известните офисни дейности и нужди, но същевременно има собствено, уникално излъчване. В него забелязваме ефекта на модулните геометрични – керамични елементи, чиито избор и трактовка е авторски – индивидуализиран. За разлика от образците на модернизма, тук въздействието на светлината и сянката е динамично и сякаш раздробено. Търси

² Виж Banks, 2016, и в книгата на Никола Гроспиер (Nicolas Gropierre) – *Modern Forms: A Subjective Atlas of 20th-Century Architecture*.

³ Снимки и повече данни за проекта на Араш Техрани (Arash Tehrani) виж на Designboom.com, 2015 (<https://www.designboom.com/architecture/arash-g-tehrani-qods-mosque-renovation-islamic-pattern-tehran-01-24-2015/>) и Islam-today.ru https://islam-today.ru/islam_v_mire/iranskij-arhitektor-scitact-cto-meceti-dolzny-vygladet-tak/

⁴ Виж Building of CEDO, Archdaily.com, 2014. <https://www.archdaily.com/541480/building-of-contruction-engineering-disciplinary-organization-dayastudio-nextoffice>

⁵ В архитектурата думата „растер“ (от лат. “rastrum” – писец за едновременно чертане на паралелни линии) означава матричното повторение на елементарни мотиви в правоъгълна плоскост (екстериор, под, стена или таван).

се растерното, точково, преливащо в контурите на светлинните потоци, решение. Наблюдава се игра с огледалните отблясъци и фактурата на повърхностите. Разнородните материални и пространствени мащаби, комплексното преживяване на екстериора и интериора, както и съчетанието и взаимодействието на светлинните източници създават алюзия с въздействието на много по-стари персийски култови сгради.

Макар и в друг мащаб, сходно е решението на *Кафетерията Есприс* в Техеран⁶, дело на студио Хуба Дизайн, (Hooba Design Group) от 2014 г. Тясното място, отредено на заведението (площта му е само 28 кв. м.) не е попречило на разгръщането на творческата енергия на проектантите. Спокойната, елегантна атмосфера на интериора се дължи както на класата на мебелите (смесица от модернизъм и минимализъм), така и на използвания колорит, материали и тяхната обработка. Сходна на използваната тук релефна (параметрична) структура на стенните и сводовите повърхности (но на свой ред със симетрично разположение на елементите) е много характерна за иранските светски и култови сгради от миналото. Прецизното решение на светлинните ефекти отчита едновременно фактурата на стенната орнаментика (отвън и отвътре) и традиционното отношение към светлинните източници, тяхното взаимодействие и въздействие.

Следващият пример, на който ще се спрем, е *Ски хотел Барин* в Шемшак, Иран от 2011 г. - дело на екип от студио РИРА (Barin Ski Resort Hotel, Shemshak, Iran; RYRA Studio Architects⁷). Пластическият и цветови облик на сградата отвън – а и отвътре (Фиг. 5, Приложение), чудесно хармонира с планинската снежна покривка. Пространствено-пластическата им образност подчертават единството на търсения ефект и възприятие: връзката с климата и терена, естественото вписване в колорита и силуета на ландшафта. В екстериора и интериора доминират характеристиките на флуидните и биоморфичните стилови решения, навлизащи в глобалната архитектурна практика във втората половина на ХХ век.

Същевременно, играта със светлината и пластиката на таваните в интериора отново носи допълнителна конотация – деликатна зрителна асоциация с куполните структури на традиционни образци от миналото на Иран и на ислямския свят (хамами⁸, джамии).

Любопитен пример на индивидуализирана архитектурно-пластическа образност с екологична насоченост намираме в проекта на БМ Дизайн Студиа (BM Design Studios) от 2017 г. за *Начално училище в Джирофт*, Керман, Иран⁹. Екологичното мислене само по себе си има силни връзки с културните традиции на древен Иран и Месопотамия. Обликът и формите на съоръженията за улавяне на вятър, конденс или дъжд във времето се променят, но функциите им остават относително постоянни. В проекта виждаме употребата на местни материали, характерна пластика и дълбочина на отворите, изпълнени в актуализиран съвременен дизайн. Колоритът и фактурата на керамичните изделия, рисунъкът на решетките, включената растителност, присъствието на водно огледало също прехвърлят мост към традициите. Тяхната комбинация в цялост изгражда пълноценен декоративен ефект и стойностна и естетически издържана микросреда.

Отделни архитектурни съставки и елементи от въздействието на показаните тук сградни образци намираме в съвременното творчество и на архитекти от други страни и региони. (Например студиата Кере Архитектс от Африка, Тропикал хаус от Виетнам и др.) Но благодарение на различията във вида, фактурата, цвета, пластическата обработка на ползваните материали; в мащаба на обемите, в ритъма на включването на растителността, в характера на връзката с околната среда

⁶ Виж Espriss Café, Archdaily.com, 2014. <https://www.archdaily.com/568603/espriss-cafe-hooba-design-group>

⁷ Повече данни за обекта и множество снимки виж в E-architect.com, 2012. <https://www.e-architect.com/iran/barin-ski-resort>

⁸ Виж например банята на Али Голи Ага в Есфахан от 1710 г. (Hamam-e Ali-Gholi Agha) – анмки има например тук: <http://www.stockholm360.net/fp.php?id=esfahan-hamam-3>. Сходни примери за осветителни отвори на таван намираме и в архитектурни паметници от османския период на Балканите (например банята в къщата на Хиндилиан, Пловдив, строена през 1834 година).

⁹ Данни за проекта и визуализации са налични в Designboom.com, 2017. <https://www.designboom.com/architecture/bmdesign-concave-roofs-solution-water-scarcity-iran-08-07-2017/>

(при най-издържаните професионално архитектурни обекти) – то местното, древното, *иранското* е отличимо.

Жилищни сгради. Много от характеристиките на обществената архитектура са валидни и за жилищната. Разбира се, в тях има и специфика по отношение на утилитарното начало, мащаба и декоративния характер. В нашия контекст отделяме сгради, които впечатляват с оригиналност и естетическа концепция в облика и пластическия си характер.

Такъв обект е апартаментната сграда „Orsi Khaneh“ в Техеран от 2016 г., дело на архитектите – братя Кейвани. В архитектурния образ са интерпретирани: прозорците тип „orsi“. Братята споделят, че са се опитали да създадат модерен прозорец от този вид¹⁰. Счита се, че външния вид на сградата е вдъхновен от два исторически обекта в Кашан (сградите Borujerdis House и Tabatabāei House).

Действително, в облика на сградата хармонично се съчетават утилитарното (в адаптирането към регионалните географски особености) и художественото начало (традиция и естетика). Образът на сградата обаче е модерен и съвременен, а адаптацията на по-старата персийска стилистика е асоциативна, с деликатни заемки и внушения. Той е индивидуализиран посредством необичайното съчетание на ажурни дървени и масивни модули по фасадата, изпълнени с дълбок релеф. Цветовото и световото противопоставяне на елементите „оживява“ външния вид на постройката, както денем, така и нощем. Същевременно, мащабът и модулите на обекта го вписват хармонично в кварталната застрояка без амбиции за доминиране.

Подобни принципи на елегантно използване на иранското наследство характеризират и творческия почерк на Студио КААТ (CAAT Studio). Ще се спрем на две техни реализации: апартаментната сграда в Кахризак (2016)¹¹ и еднофамилна сграда в Махалат (2018)¹².

Ажурната декорация на сградите изпълнява и носеща (конструктивна) функция. Фасадните пана са изпълнени от малки модули: керамични тухли (постройката в Кахризак) и каменни елементи – травертин (къщата от Махалат). И в двата случая се наблюдава удивителна мекота и плавност на „вплетените“ декоративни елементи на зидарията. Докато в обекта от Кахризак има развитие на кривата по двете вертикални направления, то в Махалат е добавено и трето – хоризонтално. В цялостното творчество на екипа от студиото могат да се намерят и други примери, илюстриращи интелигентна интерпретация както на регионални естетически характеристики, така и на глобални за архитектурата на XXI век белези (модернизъм, флуиден дизайн, постмодернизъм).

Следващият ни пример е апартаментна сграда в Техеран на Фундаментал Апроуч Архитекс (Fundamental Approach Architects), завършена през 2018 г.¹³ В нея отново присъства характерната за региона керамика, положена като ажурна завеса. Тук обаче в рамките на общата композиция на фасадата, пропорциите на орнаментираните пана са различни. Предимство имат острите ъгли. Заедно с това е търсено визуално смекчаване на границите на вътрешната (интериорна) и външната (градска) среда. С други думи, своеобразно вписване, преливане на впечатленията от личното и от общото пространство, от старата и от новата застрояка.

Ажурното и орнаменталното начало във фасадната плоскост виждаме и в следващия избран от нас обект – апартаментната сграда SABA на ТДС Офис (TDC Office), в Техеран¹⁴. Тук обаче детайлите му са изпълнени с дървени, вълнообразно изрязани летви. Те могат да се местят и завъртат, и така динамично да променят взаимодействието на светлината и сянката. Ритъмът и обработката на дървото смекчават сухотата и студенината на квадратната „основа“ – едрите гео-

¹⁰ Виж Mairs, Jessica. 2016. <https://www.dezeen.com/2016/05/20/keivani-architects-orsi-khaneh-apartment-block-tehran-iran/>

¹¹ Виж Archdaily.com, 2015 <https://www.archdaily.com/633253/kahrizak-residential-project-caat-studio>

¹² Astbury, Jon 2019. <https://www.dezeen.com/2019/01/03/caat-studios-house-stone-travertine-mahallat-iran/>

¹³ Astbury, Jon. 2019 (2) <https://www.dezeen.com/2019/06/14/saadat-abad-residential-building-fundamental-approach-architects-perforated-brick/>

¹⁴ Виж Architizer 2021 <https://architizer.com/projects/saba-apartment-2/>

метрични модули, рамкиращи помещенията. Този принцип на обединяване на контрастите (студено-топло, едро – дребно, квадрат-овал) е спазен и в зеленината, заложена в уличната фасада. Но той присъства и в интимните, обилно озеленените дворни и странични пространства, както и в настилките на градината.

В *Апартаментната сграда Четиридесет възела* (40 Knots House) в Техеран¹⁵ (2014) интерпретацията на местната (регионална) традиция придобива нови измерения. Тя е дело на тандема от архитектите Хабибех Мадждабади (Habibeh Madjdabadi) и Алиреза Машадимирза (Alireza Mashhadimirza). Органичното, асиметрично начало доминира в рисунъка на фасадните покрития. Върху стъклената обвивка на помещенията са монтирани керамични пана, изпълнени съгласно характерен, „случаен“ алгоритъм. Те са резултат от имитация в разделението на работните процеси (водещ и изпълнител) на традиционното за Персия килимарство. Тук този подход е приложен към керамичното изпълнение на фасадата. Подобен архитектурен замисъл гарантира *оригиналността* и *индивидуалността* на крайната реализация.

Заклучение. Представената тук архитектурна извадка не може да включи множеството оригинални решения на иранските автори след 2000 г. Тя обаче откроява качествата им: висок професионализъм, култура, ерудиция, уважение към средата.

Процесите на глобализация в съвременния свят вкл. архитектурата, за момента са неизбежни и те водят да своеобразна и повсеместна „типовост“ на архитектурното творчество. В подбора на обектите от Иран ние съзнателно потърсихме присъствието и на „древното“ и „съвременното“. Тяхната симбиоза при разгледаните обекти определя облика и възприятието им.

Белезите на „древното“ и „иранското“ в архитектурата, споменати в увода (съотношение на обекта към градската среда; монументалното начало в силуета; характерни материали; колорит, осветеност, декорация) се срещат едновременно в различни конфигурации в отделните съвременни решения.

Връзката с художествените традиции на Персия е налична още във втората половина на ХХ век, но в ХХI век тя е различно изразена. В примерите от 1970те години имаме директно пренасяне на архитектурни елементи и геометрични декоративни принципи и мотиви, често изпълнени в едър, монументален мащаб. В началото ХХI век интерпретирането на художественото наследство еволюира от конкретика и “буквалност” към абстрактна образност и метафора. Традицията също се възприема и репликира по новому. Осъзната е ценността не само на представителните култови и дворцови комплекси, но и на „непрофесионалните“, автентични народни образци и артефакти. (Разбира се, има и разлика в интерпретацията на наследството и съобразно типологията на архитектурата – с обществени или жилищни функции.)

ЛИТЕРАТУРА

Banks, Dave. A New Book Examines Nearly 200 Works of Modern Architecture. Architecturaldigest.com, 19.04. 2016. < <https://www.architecturaldigest.com/gallery/new-book-examines-nearly-200-works-modern-architecture> >(15.06.2021)

Astbury, Jon. 2019. CAAT Studio’s home for a stone-seller in Iran is a celebration of travertine. Dezeen.com, 3.01.2019 < <https://www.dezeen.com/2019/01/03/caat-studios-house-stone-travertine-mahallat-iran/> >(15.06.2021)

Astbury, Jon. 2019 (2). Tehran apartment block by Fundamental Approach Architects features perforated brick screens. Dezeen.com, 14.06.2019 < <https://www.dezeen.com/2019/06/14/saadat-abad-residential-building-fundamental-approach-architects-perforated-brick/> > (15.06.2021)

GrosPierre, Nicolas. Modern Forms: A Subjective Atlas of 20th-Century Architecture, Prestel. 2015

Mairs, Jessica. 2016. Tehran apartment block by Keivani Architects features faceted window frames and stained glass. Dezeen.com, 20.05.2016 < <https://www.dezeen.com/2016/05/20/keivani-architects-orsi-khaneh-apartment-block-tehran-iran/> > (15.06.2021)

¹⁵ Archdaily.com, 2016 <https://www.archdaily.com/787619/house-of-40-knots-habibeh-madjdabadi-plus-alireza-mashhadimirza>

Интернет източници:

Archdaily.com, ISSN 0719-8884, 1.09.2014. Building of CEDO < <https://www.archdaily.com/541480/building-of-construction-engineering-disciplinary-organization-dayastudio-nextoffice> > (15.06.2021)

Archdaily.com, ISSN 0719-8884, 4.12.2014. Espriss Café < <https://www.archdaily.com/568603/espriss-cafe-hooba-design-group> > (15.06.2021)

Archdaily.com, ISSN 0719-8884, 28.05. 2016 < <https://www.archdaily.com/787619/house-of-40-knots-habibeh-madjdabadi-plus-alireza-mashhadimirza> > (15.06.2021)

Archdaily.com, ISSN 0719-8884, 21.02.2016. Imam Reza Complex

< <https://www.archdaily.com/782352/imam-reza-complex-kalout-architect-studio> > (15.06.2021)

Archdaily.com, ISSN 0719-8884, 25.05.2015. Kahrizak Residential Project < <https://www.archdaily.com/633253/kahrizak-residential-project-caat-studio> > (15.06.2021)

Designboom.com, 24.01.2015. qods mosque renovation by arash g. tehrani generated from islamic pattern < <https://www.designboom.com/architecture/arash-g-tehrani-qods-mosque-renovation-islamic-pattern-tehran-01-24-2015/> > (15.06.2021)

Designboom.com, 7.08.2017. BMDesign's concave roofs offer a solution to water scarcity in iran < <https://www.designboom.com/architecture/bmdesign-concave-roofs-solution-water-scarcity-iran-08-07-2017/> > (15.06.2021)

E-architect.com, 23.12.2012. Barin Ski Resort < <https://www.e-architect.com/iran/barin-ski-resort> > (15.06.2021)

Inhabitat.com, 03.03.2017. < <https://inhabitat.com/the-brickwork-inside-this-spectacular-tehran-community-center-will-blow-your-mind/kalout-architect-studio-imam-reza-complex-c2/> > (15.06.2021)

Islam-today.ru 27.08.2015. < https://islam-today.ru/islam_v_mire/iranskij-arhitektor-scitaet-cto-meceti-dolzny-vygladet-tak/ > (15.06.2021)